

BRENDERUP

SOGNS HISTORIE

PUBLIKATION NR.22 1992

Lokalhistorisk Arkiv

for Ejby Kommune

Stationsvej 25

5464 Brenderup - Tlf. 64 44 18 89

ISSN 0901-4020

Forsidebillede: Brenderup gl. præstegård
nedrevet 1936.

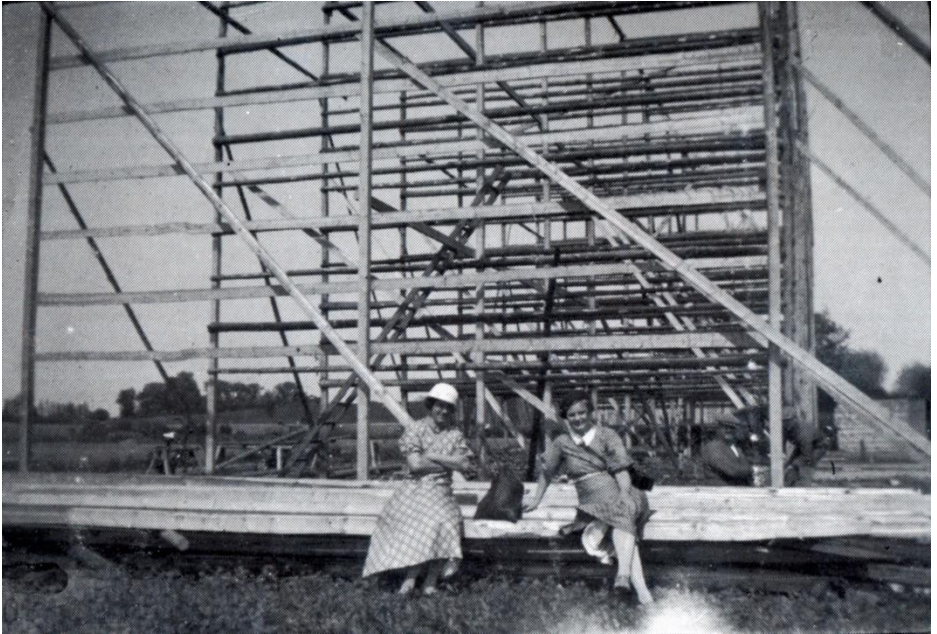
Redaktion: Søren Skov

Lay-out: Inge Duus Pedersen, Peter
Pedersen og Søren Skov.

Tryk : Lokalhistorisk Arkiv for Ejby
kommune

Udgivet af Lokalhistorisk Arkiv i samarbejde
med arkivets Støtteforening.

BRENDERUP SOGNS HISTORIE

Tobaksladen på Fyllested Nygård ca. 1036

FORORD.

Denne publikation om Brenderup sogns historie er en redigering af brygger Frederik Rasmussens optegnelser, som delvis bygger på Vedel Simonsens Brenderup Sogns historie, suppleret med uddrag af Brenderup Sogns præstehistorie af pastor L.V.Hertel.

Søren Skov

KIRKEBOGEN 1667.

Om egnens beskaffenhed ved jeg intet videre at berette end at dens 3 år formodentlig i gamle dage har været sejlbare; ja, den på grænsen af Ore har måske udgjort en havbugt.

Over åen, som kommer fra Køstrup Mølle og går til Fyllested og derfra til stranden ved Vårbjerg, er - på vejen til Middelfart mellem Bro og Hoierup - en bro, som kaldes Broemølle, uagtet man ikke ved om der nogensinde har været en mølle her. Forklaringen på dette forhold er uden tvivl, at ved Bro Møllebro skal forstås Bro Møglebro, den store bro.

I hvor meget skov sognet end har, har det dog i ældre dage haft mere, og det er ikke usandsynligt, at det har sit navn af den omstændighed, at skoven blev stukken i brand og afbrændt, da man tilsidst ville opdyrke landet.

Beviser for sognets beboelse i den hedenske tidsalder har vi i de i 1572 omtalte Lunde-høje, Grydehøje og Bagenhøje samt i de mange høje, der skal være på Åhøjrup og Skovshøjrup marker. 2 urner er indsendt fra Kærsgård.

Imellem Å- og Skovshøjrup er en skov, hvoraf en del kaldes Myrdestedet, fordi 2 jomfruer skulle være myrdede der. Ja, man skal endog der på stedet vide, hvem de var og hvorfor de blev dræbt.

BRENDERUP SOGN der nu hører til de folkerigeste, har sikkert i den tidlige middelalder været et meget tyndt befolket skovsogn. Den ældste by er sikkert Fyllested, dernæst Bro, der i den tidlige middelalder hørte til Ore sogn, og Holse, hvoraf en part hører til

Bro Humlegård 1979

Brenderup Kirke

Ore sogn. De øvrige byer er torpbyer, de fleste af den ældre form Høætorp, Brennætorp og Graatorp (denne sidste hører delvis til Harnstrup sogn) og endelig Kjøstrup eller Kjørstrup (Kjørestorp), der er sognets yngste by. Disse byer har i tidernes løb været skrevet således:

Fyllested: 1474 Ffyllested
1624 Fyllested

Fylle er ukendt som mansnavn, men der er et Følleslev på Sjælland og et Føllerup på Lolland.

Bro: 1231 Bro
1624 Broe

Navnet kommer af Brodde = brudt land.

Holse: 1438 Holswitz og Hvolsith
1448 Holswith
1475 Holseth
1475 Holswith
1490 Holssith
1491 Hvolsved
1624 Hollsø

Byens navn er opstået af ordene Hvol og Vith, det første betyder hul eller hulning og det andet skov.

Åhøjrup: 1450 Aahøtherop
1474 Athøderup
1624 Aahøjrup

Hø er et mansnavn, der er godt kendt fra landets gamle historie.

Skovshøjrup: 1465 Skowshøropp
1613 Skoffshyørup
1624 Skoushøgrup
1699 Skofshøyrup
1726 Skovshøyrup

Brenderup: 1319 Bragnathorp
1349 Brendrup
1370 Brenchendrop
1403-07 Bregendorp

	1450 Brændrop
	1484 Brænderop
	1572 Brenderup
----- Graderup:	1435 Gradrop
	1600 Graarup
	1624 Grarup
Køstrup:	1475 Køstrup
	1527 Korestruppe Kjørstrup
	1529 Køstrup
	1624 Kiøstrup
	1650 Køstrup

1231 nævnes allerede Vordburgh som kgl. domæne og var da vurderet til 16 mark guld. Der er næppe tvivl om, at der er tale om Vendsherreds Vordbjerg, for Word og Ward betegnede det samme, nemlig et befæstet sted, og Langebek er derfor ganske i vildfarelse, når han på sit kort situerer Vordburgh sønden for Føns, hvor der ifølge Pontoppidans kort skal have ligget et Voltersborg. Bro var dengang også kgl. domæne, men henregnes i Kong Valdemars jordebog til Skovby herred.

Allerede 1229 blev Wordburgh givet i morgengave til den unge Valdemars hustru Eleonora af Portugal.

1253 pantsatte Kristoffer den 1. Wortburgh m.m. til Grev Gunzelin af Swerin.

1349 gav Bisp Nikolaus m.fl. bisper på Herredagen i Nyborg 40 dages aflad til Brenderup Kirke.

1372 legerer Bothilda Owesdatter til Brenderup præstegård sine arvejerde i sognet. Præstebogen siger dog 1374.

1374 gav en mand ved navn Peper en marsel jord, skov, ager og eng til Brenderup præstegård for sin sjæls frelse, og det såvel den jord han selv havde arvet, og som den der var ham skjødet af hans brødre og søstre, hvorfor enhver af stedets præster skulle bede for hans sjæl.

1397 brev ved biskop Tetzonis de Pudbusk af Odense's vikar Jacob om en alterindvielse i Brenderup Kirke for Maria Magdalene og andre helgener.

1416 indvier bisp Johannes' vikar Severin et alter i Brenderup Kirke.

1422 gav bisp Navne Jensens vikar Arne under et ophold på Hensegaulo (Hindsgavl) Brenderup Kirke ret til at handle med syndsforladelse. Ved disse afladspenge blev kirken ombygget fra en trækirke til en stenkirke.?

1431 var hr. Laurids Jacobsen sognepræst, og han kaldes en Clenes Otteniensis d.v.s. en Odense gejstlig, der er valgt ved lodtrækning. Han afstod senere kaldet til hr. Søren Madsen. I årene omkring 1412-35 henlagde Kong Erik af Pommeren formodentligt jord til præstegården.

1437 da Erik af Pommeren for stedse forlod landet, blev der borgerkrig, da nogle holdt på Hertug Bugislav som tronfølger og andre på Kristoffer af Bajern. Vends Herreds bønder under ledelse af høvedsmanden på Hindsgavl Konrad v. Zastrow holdt på den første og drog 1439 mod Odense for at gøre deres krav gældende. Ved Brenderup mødte de lensmanden for Ore B. Eggert Frille, der med sine ryttere søgte at standse deres fremmarch, hvil-

ket dog ikke lykkedes. Større modstand mødte de ved Villestofte i det fynske ridderskabs 400 ryttere, biskop Navnes 70 ryttere og Odense borgere med borgmester Hans Mule i spidsen og led her et nederlag.

1444 var kong Kristoffer i Brenderup og skænkede der den Odense borger Johannes Brun nogle huse.

1445 var biskop Henning Ulfeld på Herredagen i København. Den 26. september stod Kong Kristoffers bryllup med prinsesse Dorothea af Brandenburg. Ved denne lejlighed gav bisperne aflad til Brenderup, Kverndrup, Dresslette, Haarby og Haarslev kirker.

1490 og 95 levede hr. Oluf Jensen her på stedet som præst. I førstnævnte år blev den store klokke i tårnet støbt, og i sidstnævnte år kaldes præstegården i en Vends Herreds tingsvidne Brenderup Kirkes Præstegård, ligesom bisp Carl i Odense samme år udsteder et brev om Brenderup Kohauge.

1500 er prædikestolen givet.

1535 Det er i "Grevens fejde p.94", at Peder Andersen i Høirup (Å- eller Skovshøjrup) nævnes som en af de 5 mænd fra Vends Herred, der tirsdag efter palmesøndag var i Lunager ved Assens for på Vends Herreds bønders vegne at sværge Kong Kristian III huldskab og troskab.

1539 tog sognepræst Hr. Knud Henriksen et Vendsherreds tingsvidne på, at han ikke bør holde det led ved Paddemose mod Kjærby mænd. Denne mand skal forresten have været skriver på Nyborg Slot og fra hans tid opbevares endnu i Brenderup Præstegård et brev fra Kong

Hans af 1511, hvori han befaler Kronens bønder og tjenere, der til Nyborg Slot henhører, at yde deres skriverkorn til os elskelige herre Knud Henriksen, kongelig skriver på Nyborg Slot; samt et andet brev fra Kong Christian den II af 1515, som befaler alle dem som bygge og bo i Nyborg Len i anledning af hans bryllup med Kejser Carl den V's søster Elisabeth, i landhjælp at yde hver mand 4 mark dog således at den rige hjælper den fattige, men kirker, præster, degne, sædegårde, ugedagsmænd, gårdsæder, tjenere, kirkens og gode mænds gårde, møllere, gårdhuse, inderste, hyrder og stafkarle er dog fritaget.

1541 tog samme sognepræst et Vendsherreds Tingsvidne om sit levnedes gode forhold og om den skade præstegårdens skov fik i Grevens Fejde.

1571 findes sognepræst Hans Troelsens navn i Herredets gamle præstebog, ifølge hvilken kaldets indtægter var følgende:

Mensalier: Et hus på præstens jord med en kålhave, som årlig skylder 3 mark.

Præstegårdens jord: I Stegertoft og Kirkelykke på Abildhauge, Humlehauge, Hampelund, Kalvehauge, Kirkebjerg, Ingisbjerg, Tykkekrog, ialt 5 ørtug, 6 skp. land og 4 læs eng.

I Søndermarken på Myreboe: Hesseløe, Præsteland, Verupmark, Gaasehed, Asserkjær, Bredbæk, Musekjær, Guldtofte, Bandtzjord, Snderholm, Rukrog - 5 ørtug 4 skp. land og 4½ læs eng.

I Vestermark på Præstholm: Grydehøje, Ornebjerg - 2½ ørtug 4skp. land 3 læs eng.

Bandtzjord på Præstholm: Ornebjerg, Kvidehøj, Stenkjelden, Boratze, Havreholm - 13 skp. land og 1 læs eng.

Varbjerg Strand

- I Nørremarken på præsteland: Broebjerg, Høldestub, Svendskil, Krogsager $1\frac{1}{2}$ ørtug $1\frac{1}{2}$ skp. land
- Bandtzjord i samme mark 10 skp. land, $2\frac{1}{2}$ læs eng i samme mark og noget eng og under-skov.
- I Højrup mark på Koldeskafte, Bagenhøje og Pademad 6 skp.land og 5 læs eng.
- I Fyllested mark på Rudtvig: Havrekil, Korsager, Lettekjær, Hjortebjerg, Studebjerg 3 ørtug land, 3 læs eng.
- I Fyllested Østermark på Rendebjerg: 4 skp. land.
- Decimanter (tiendeydere) 77
- Inventar: 1 bord, 2 bordskravere, 1 gammelt ølkar, 1 gammel jernbunden kiste, som blev brændt med salshuset.
- Bandtsjorden har indtil 1570 givet 19 skp.byg årlig i landgilde, men da han erfarede, at den siden 1383 var skænket til præstebordet, har han tilbageholdt samme.
- I gæsteri svarer han årlig 4 mark.

DEGNENS RENTE.

Degnens rente af Brenderup er: 1 frit degneboel i Brenderup med 1 kålhave. 1 ager på Vejrup mark som kaldes Klokkeager, som er ham givet fra Arilds tid, for at holde strenge i klokken.

Årlig rente: Byg 12 ørtug, havre 10 skp. Plovbrød af 1 pd. mel og af hver gård 10 æg.

1585 døde Anders Emiksens og Agnete Reventlovs datter af Stensgaard Jomfru Margrethe Emiksdatter til Damgaard og blev her i kir-kens kor begravet.

1585 sker der følgende ombytning mellem Kro-

nen og Sten Bille til Kærsgård:

Sten Bille får 7 gårde i Bro og afgiver til Kronen 1 gård i Røjle, 2 gårde i Svendstrup og 1 gård i Viby. Erik Bille søn af Sten Bille var vidne.

1588 lod bispen et overflødigt alter fjerne fra kirken.

1589 holdt bispen Jacob Madsen ligprædiken over Jomfru Birthe Bille i Brenderup Kirke. Samme år sås sognepræst hr. Hans Trugelsens navn og hans kormærke (d.v.s. bomærke) og fandtes endnu 1667 i et udkast på en af Brenderup bys gamle skræer eller bylove, som han selv synes at have skrevet.

Den 21. oktober 1590 døde hr. Sten Bille, som var med i slaget ved Falkenberg og som ligger begravet her i kirken under en ligsten med hans portræt. Bispen holdt ligprædiken over ham.

I 1595 var det så hård en vinter og så megen sne, at hele landsbyen var overføgen, så at man ikke kunne kende et hus i landsbyen.

1598 døde en anden af Anders Emiksens døtre Jomfru Magdalene Emiksdatter til Damsgård og blev begravet i kirkens kor.

I 1599 levede endnu den forrige sognepræsts hr. Hans Troelsens enke Maren, der var født i Middelfart og søster til Mag. Iver Bertelsen på Sorø, thi da beklagede nuværende præst sig over, at han havde meget svært ved at udrede hendes underholdning, som var:

3 tdr. mel, 3 tdr. byg, 4 skp. boghvede-gryn, 4 fede svin, 4 fede gæs, 1 slagtenød så god som 20 mark, 1 fjerding smør og 2 dalere af ofre årlig.

Farti fra Hølse.

8054.

5. marts 1599 måtte sognepræst hr. Mads Hansen møde i Middelfart for provsten hr. Sone Lauridsen og 2 dannemænd, nemlig kapellanen hr. Mads Pedersen og skolemester Jesper Madsen - og svare for sig, fordi han havde hjemmedøbt et uægte barn på Kærsgård. Der ymtes om, at Erik Bille var fader til barnet, moderen var en tjenestepige på gården. Resultatet blev, at hr. Mads Hansen fik sig en overhaling for at have hjemmedøbt et uægte barn. Biskop Jakob Madsen holdt skarpt på kirketugt, men rigtignok således, at det oftest gik ud over præsterne. Det fortælles, at Erik Bille - måske som løn for umagen - skulle have givet præsten lov til at tage "een stor skøn esck" på kirkegården.

1605 er der optaget et sognevidne om stolestaderne i Brenderup Kirke, og samme årstal findes på præstekonens stol i kirken med hr. Madsens og hans kones navn.- Stolen blev dog flyttet fra sit sted, da kirken blev "opgivet" (?) i 1656.

I 1596 blev Knud Eriksen Kraft sognepræst i Ore. Han klagede flere gange til Kong Kristian den 4. over sine små indtægter. Kongen beordrede lensmanden på Rugård: Markvar Bille og biskop Hans Mikkelsen til at søge efter et nabosogn som anneks. Disse to spurgte hverken provsten eller lensmanden på Hindsgavl, men indstillede til kongen at Brenderup, hvis sognepræst var en meget bedaget mand, blev lagt sammen med Ore. 21. marts 1620 resolverede kongen, at Brenderup skulle være anneks til Ore efter hr. Mads's død. (Dette forhold kom til at bestå lige til 1905).

I 1628 døde sognepræsten hr. Mads Hansen og den 31. december blev hr. Knud Eriksen Kraft indsat i Brenderup. Men Erik Bille og sogne-

folkene ville ikke have ham og gjorde indsigelse. Biskoppen svarede, at der var intet at gøre. Så tvang Erik Bille hr. Knud til at bede om en medhjælper, det blev ordnet således, Alexander Christensen, der var famulus (håndskriver) hos biskoppen, blev ordineret den 22. april 1629, hvorefter brænderupperne faldt til ro.

1641 blev den med billedhuggerarbejde prydede altertavle bekostet af Erik Bille til Kærsgård.

Mest kendt er Mads Hvid for sin kalenteprædiken. Herremanden Otte Skinkel til Ivernæs havde i et gavebrev fra 1446 testamenteret Vends Herreds præster 3 gårde i Asperup sogn med alle deres indtægter, for at præsterne skiftevis skulle læse sjælemesse for slægterne Skinkel og Gyldenstjerne i en af Herredets kirke tirsdag efter St. Olafs dag. Ved reformationen blev de 3 gårde forbeholdt præsterne, således at disse fremdeles kunne holde deres "kalente" (Herredskonvent) med en "bedre middag" og en prædiken til de to ovennævnte slægters ihukommelse.

1649 holdt da hr. Mads en prædiken, som udkom året efter. Den har titlen:

"Guds ord og befaling"

til de rige af denne verden, hvorledes de retteligen skulle forestå hans laan og leen. Aff. l. Thim. 6, 17-19. Prædicket og fræmsat den 31. juli Anno 1649 udi Brænderup Kircke i Vendtzherrit udi Fyen ved Matz Hvid, sognepræst ibid.

Den er fuld af citater, både på latin, græsk og hebraisk - med og uden oversættelse - og revser især adelens levned med fynd og klem. Således omtaler hr. Mads den tids skøn-

Bystævnet Varbjergvej

Fyllested Højgård

hedspletter som satans spot og dreck, det sorte tøj, som de sætter på deres ansigt, halse oc bryst os som fanden icke kiende udi Esaia tid.

18. april fremføres følgende på Fynbo Lands-
ting:

Klager Johan Jespersen i Fyllested, at han den 9. april blev overfaldet såvel som hans hustru af Hans Andersen uden nogen årsag med hug og slag.

Klager Jørgen Hjerresen over Jens Pedersen i Brenderup, at han den 10. april har overfaldet ham på Brenderup gade, som han har kørt på hans rette farevej fra Kærsgård og til hans hus og hjem i Vejrup.

1. maj 1655 giver Thyre Hans Jørgensens i Fyllested last og klage over Maren Hans Løbers i Fyllested, Hans Nielsen, Anne Hans Nielsens og Anders Hansen, alle i Fyllested, eftersom de uden nogen årsag har hende voldelig overfaldet med hug og slag, jordskudt og hårdraget, såvelsom med skælden har udråbt på gaden såvel som i hendes eget hus.

BRENDERUP SOGN UNDER SVENSKEKRIGEN.

Om svenskekrigen 1658-59 kan følgende med hensyn til Sognets Skjæbne berettes:

Da Sognets ældste Kirkebog først begynder 1690, fordi den ældre formodentlig brændte med Præstegaarden 1689, saa kan derfra ingen oplysninger hentes: derimod ved man af andre Kilder, at man her ved Krigens Udbrud endnu var saa tryk, at Jomfru Mette Friis 1657 oprettede og opbyggede sig Herregaarden Holse-

gaard af 2 Bøndergaarde og Herremanden paa Kjærsgaard, Hr. Sten Bilde, ligeledes 1657 opbyggede de 2 grundmurede Stuehuslængder paa Gaarden, uagtet han var Oberst ved et Cavalieri Regiment og altsaa fraværende i Krigen. Han havde ved Fyns Okkupation den Lykke, at konservere de 3 Eskadroner af sit Regiment, men derimod den Sorg, at hans ugifte Søn, Enevold Bilde, faldt i Krigen. Forresten beskylder Sognet ham som en Landsforræder og at han ved sin Indflydelse bevirkede, at der ikke blev skudt paa de Svenske, da de gik i Land, hvorfor ogsaa disse satte Tegn paa hans Gaard, der saaledes undgik den ellers almindelige plyndring.

Man flygtede forresten her i Sognet som alle andre Steder ved de ubudne Gjæsters Ankomst og det fortælles saaledes bl.a., at en Mand i Kjøstrup i denne Anledning med Kone og Børn forlod sit Hjem og tyende ud i Bro Skov, hvor han byggede sig en Jordhytte i et Uføre ude ved Stranden, her havde han en Ko og byggede sig tilsidst en Baad for at ernære sig og sine ved Fiskeri; ja, da den første Sult var sat sig, solgte han ogsaa tit sine Fisk til de Svenske, der betalte dem godt, da ogsaa de begyndte at lide Mangel paa det fornødne. (Ringe)

Forresten gjorde udstrakte Skove her i Sognet, at de Svenske ikke længe turde komme eller i det mindste ikke blive her; thi de sagde: Her tør vi ikke være, thi her vist mange danske Snaphaner i Skoven. (derfor ser man ogsaa af Indslev Kirkebog, at Folk derfra Sognet fra begyndelsen af flygtede til Brænderup for der at være i Sikkerhed). Imidlertid bredte de sig dog omsider her i Sognet; ja, indrettede sig endogsaa, som om de her vilde blive for bestandig, saa er endogsaa nogle af dem begyndte at pløje og saa. Ligeledes skulde de ogsaa her i Sognet have ud-

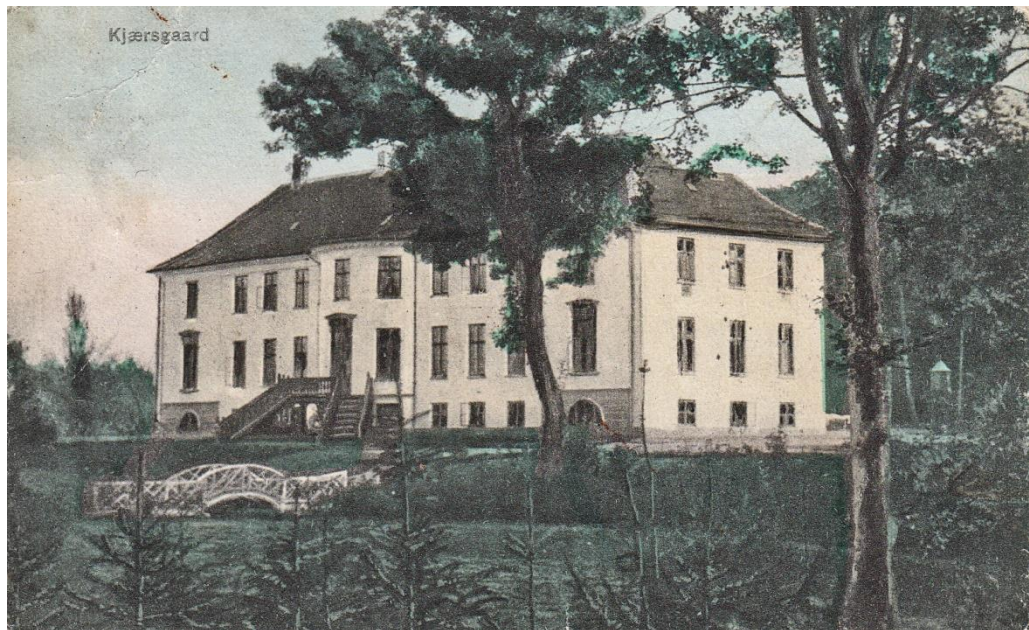

Aagaard

Folkeholdet på Kjærsgård ca. 1920

Kjærsgaard

øvet mange Voldsomheder, tage Børnene med Magt fra Forældrene, udjage Folk bl.a. i Holse en frugtsommelig Kone ved Navn Øllegaard, der for dem maatte flygte ud i den saakaldte Glippesmose, som tilhøre Hans Clemmensen paa Hamborggaard, hvor hun enten blev dræbt eller døde af Hunger: ogsaa om andre fortælles der, at de maatte opholde sig i Skoven og der gjøre sig Huler, samt om Natten ty til Byerne for at stjæle eller plyndre det nødvendige til Livets Ophold (Hr. Pastor Brown).

Da de kom til Kjærsgaard sad en gammel Kone, som tillige med sin Mand tjente der paa Gaarden, i Skorstenen. Hende dræbte de og mishandlede hende skrækkeligt ved at gennemjage og riste hende op med deres Bajonetter, saa at Indvoldene væltede ud, og hendes Mand, som var Ladefoged og som for at være i Skjul var krøbet op i Skorstenen, maatte her sidde og være Vidne til sin Kones skrækkelige Behandling uden at kunne hjælpe hende og derhos selv være i Frygt for at blive opdaget og paa samme Maade behandlet. (Ringe).

Fra nabosognets Indslevs kirkebog ved man også, at de voldtog eller fik skyld for at have voldttaget en pige ved Bro Mølle. Der klages dog ikke så meget over svenskerne, der dog var vore fjender, som over polakkerne, der var vore venner og allierede, skønt der ingen specialia derom anføres, uden hvad man ved fra Indslev kirkebog, nemlig at de dræbte en mand fra Bubbøl i Køstrup.

I Stuebjergs Mae på Kærsgårds hovedgårds grund som er bortfæstet til hjulmand Lars Jensen i Stuebjergs huset, er i hans tid oppløjet en betydelig mængde hestesko, som alle udmærkede sig ved deres ringe størrelse som til nordbakker (altså efter en almindelig mening

polske hestesko). Derfor tror man, at der har været et slag eller en skjærmydsel, og at en del er blevet drevet ud i denne eng og er blevet siddende.

Om taterne, som man i almindelighed forveksler med polakkerne, fortælles der, at ved et andet hus tæt ved Rasmus Nielsens gård i Brænderup er en kilde eller en brønd, hvor nogle taterne dræbte en af deres egne gamle koner ved at stoppe et hvedebrød i halsen på hende og derpå kastet hende i brønden.

I den følgende fortegnelse over hartkorn står det første tal for antal tønder, andet tal for antal skæpper, tredje tal for antal fjerdingkar og fjerde tal for antal album.
1 tønde = 8 skæpper = 32 fjerdingkar = 96 album.

1664 bestod sognet iflg. den gamle Matrikel af følgende byer og steder:

BRENDERUP:

Kirkejord	4-4--"	
Præstegård	8--"--"	
Kjærsgård Hoved- gaard	51-7½--"	(dog bruges de Høgers jord 18 skp. under Bubelgård)
Holse Hovedgård	22-2-1--"	Jomfru Mette Friis
Brenderup 1 Grd.	10-7--"-2	Hindsgavl
1 ødegård	10-4--"-1	-
	9-2-2-2	-
	8-2--"-1	-
	10--"-2-1	-
	3-4--"-"	Odense Hospital
afbrudt	4-7-1-1	Kongen på Korfits vegne
	7-6--"-"	Sten Bilde
	6--"--"-"	-
	6-4--"-"	

Feriekolonien Varbjerg

Kirkevej 4

	4-"-"-"	(Hans Strangesen)
	6-4-"-"	Sten Bilde
	7-5-1-1	-
	5-"-"-"	-
Skov	"-6-2-2	-
KJØSTRUP:		
1 Gdr.	2-4-1-"	Oberst Ahrenstorf
1 -	5- $\frac{1}{2}$ -"-"	Søndergaard
1 -	2-"-"-"	Borgm.Hans Jørgensen i Bogense
1 -	10-3-1-1	Sten Bilde
1 -	7-4-"-"	-
1 -	3-4-"-"	-
1 -	3-3-3-1	-
Kjøstrup Mølle	11-6-2-"	-(9 $\frac{1}{2}$ u Mel) Enevold Møller
Tierult	3-5-1-1	Sten Bilde
Grarup	6-6-"-"	- (Chr.Gartner)
	"-5-1-"	
FYLLESTED		
	10-"-2-2	
	9-7-3-2	
Morten Møller	3-2-"-1	Disse 5 gårde er øde og jorden bru- ges til Kjærsgård
	11-"-3-2	
Peder Mortensen	5-"-"-1	
1 Gdr.	6-1-3-1	Sten Bilde
1 -	6-1-3-1	-
1 -	6-1-3-1	-
Hans Andersen		
Løber	6-1-3-1	-
1 Gdr.	6-1-3-1	-
Møllen (14uMel)	16-2-"-"	- (Hans Møller)
BRO		
1 Gdr.	5-2-2-1	-
1 -	4-5-2-1	-
1 -	4-"-"-1	-
1 -	4-6-2-1	-
1 -Peder Fisker	3-1-2-2	-
1 -	3-1-1-1	-
1 -	4-"-2-1	-

Jens Smed	4--"-1	Sten Bilde
Jens Smed	4--"-"	Sten Bilde
1 Gdr.	"-1-1-1	-
1 -	4--"-2-1	-
2 huse, hvoraf det ene er øde, det andet afbrudt		
1 Gdr.	5-6-2-2	Søren Poulsen på Skjærbæksgård
Byens skov	5--"-"	er 120 svind olden
1Gdr.Jens Peder-	17-6--"-"	Hinretz Lindenow
	sen	
1 - (T.Olufsen)	14-3-1-1	Fru Dorte Daa

SKOVSHØJRUP

1 Gdr.	13-5-1-1	Caspar Rolluf i København
1 -	7-7-1-1	-
1 -	6-1-1-1	-

AAHØJRUP

1 Gdr.	10-5-3-1	Hindsgavl
1 -	11-4-2-1	-
1 -	10-5-1-1	Caspar Rolluf
1 -	7-6-2-1	-
1 -	3-6--"-"	-
1 - (Hans Dreyer)	7-7-1-1	Lundegård
1 - (N.Godtfred-	5--"-"-1	Erik Quistzow

HOLSE BY:

1 Gdr.	12-5-1-1	Jomfru Mette Friis
1 - (Knud Sø-	11-6--"-2	Mette, Hans og Jør-
sen)		gen Friis
1 - Jacob Stef-	7-7-1-1	Hans Friis til
fensen		Klausholm
1 -	4-6-2-2	Oregård
	6-4--"-"	-
1 -	11-6-2-2	Ane Cathrine Akeleye
1 -	11-7-1--"	Sofie Høg
1 -Anders Ibsen	?	for armod pantsat af

Fru Ane Friis til Hack Sørensen i Skaane.

VARBJERG tvende boliger, hvoraf jorden regnes

Vejrupvej 53

Middelfartvej 9

under Kjærsgårds Hovedgårds tekst. Har før havt bedre skov, men er nu forhugget.

Summa Hartk. 576-2-4-4, deraf
øde og afbr. 25-4-""-"

Det er betegnende at lægge mærke til at Brænderup, Kjøstrup, Graderup, Fyllested og Bro byer, der som helhed hører under Kjærsgård ikke opføres med oldensvin, medens Skovs-Aahøjrup samt Holse, der har spredte herskaber, har deres skove i behold. Godsernes samling havde for bønderne to sikre følger: Skovene blev dem fratagne og de kom til at gjøre hovning.

I 1667 forfattede sognepræst hr. Jesper L. Schmidt på opfordring af dr. Resens en slags beskrivelse over Brænderup Sogn, som han, fordi det blot angår det gejstlige, kaldes Brænderup kirkebog. Heri siger han - foruden alt hvad deraf er anført i det forgående - at Brænderup ligger på et bjerg ligefor Bernebjerg i den ene ende af Brænderup by ved Fyllested å og præstegården i den anden ende af byen, samt at nogle har troet, at den havde sit navn af bregner (filices) ligesom Breininge. Samme år var det en så hård og snefuld vinter, at oksedriverne endnu i marts måned kunne drive deres okser over Bæltet ved Middelfart.

I 1686 fandtes Erik Bille og Anne Trolles navne på Kærsgårds stol i kirkens kor. Ved denne tid kom sognepræsten Mag. Jørgen Carstens, som var herredets provst ligesom sin forgænger, i en slem knibe, idet en vis Frue Anne Trolle på Kærsgård ville have en hund, som fruene elskede meget, begravet på kirkegården, hvilket han vel først satte sig imod, men dog omsider tillod, ja, han skal endog have kastet jord på samme. Senere blev Fruen nødt til at lade

hunden grave op og flytte den til en høj i nærheden af gården, som kaldes Korshøj.

I 1688 bestod songet iflg. Landstings Matr. af følgende byer og steder.

Brenderup Sogn og By:

Kgl.May.Matr.nr:

1.2.3.og 4 med Htk. 8-4.8-6,6-1,5-4Ryttertjener

5.6.og 7 med Htk, 5-3,6-3,4-4 Odense Hospital

9 med Htk.1-2 Fru Anne Trolle

8. 13 og 15 med Htk.8-4,5-1,5-1 Biskoppen

10 og 14 med Htk.4-5,4-7, Herluf Trolle

11 og 12 med Htk. 5-" og 4-"

Brenderup Kirkejord findes i Skovmark "-4
17 huse deraf tilhører 10 Fru Anne Trolle,
2 provsten, 2 kgl.May. 2 Ulrich Banner, 1
degnebolig Oulf Lausen.

Brobye

Matr. nr.

1 og 2 Overstl.Niels Krabbe med Htk.11-1,1-7

3 Erik Thanner med Htk.13-7

4-15 Fru Anne Trolle med Htk.5-7,4-4,4-1,5-4,
2-2,2-1,4-4,6-",3-4,4-",5-",4-3

Skov til bemeldte 12

Fruens tjenere 5-"

10 huse alle til Kjærsgård

Fyllested

Først er skreven 5 gårde på omtr. 6 td. Htk.
hver. Derefter er skrevet:

Nok tilkommer de 5 ødegårdsjorde af Fyllested
by, som var tilforn henregnet til Kjærsgårds

Køstrup Mølle ca. 1912

Hamborggård

Hovedgård, med Htk. 22-1.

Og i marginen står: Efter hans kgl. May. aller-naad. Resolution af 18. April 1693 og Kommer Kollegiets Ordre af 25. April istedetfor, be-regnes disse Gaarde igjen under Kjærsgaards Hovedgaard's Takst.

Senere tilføjet: Og af højlov. Ihukommelse Kong F.4 konfirmeret under Dato 13. Marts 1700.

Husmænd 4 med hver 2-3 Skp. Htk. til Fru Anne Trolle.

Fyllested Mølle med "-6 hører til Kjærsgaard jorden kaldes Mølleløkke (Møller Jens Juel)

Kjøstrup

7 gaarde fra 5-2 til 8-7, 4 tilhører Fru Anne Trolle, 2 Børge Trolle, 1 Grev Wedell.

Kjøstrup Mølle, "-4, tilhørte tilform Admiral Jens Rodsten, nu Assessor Hans Knudsen.

Holse

Holse Hovedgaard, ejes og beboes af velb. Jomfru Magdalene Acheleje, Htk. 14-5.

Desuden 11 gaarde med Htk. 1-4 til 7-5, hvor-af 1 øde, 9 tilhører Jomfru Magd. Acheleje, 1 Hendrich Holst, 1 Jakob Sparre 6 huse, alle tilhører Jomfru Acheleje - mange Svins Olden.

Grarup

3 Gaarde: 2 paa 7-1 og 7-6 til Fru Anne Trolle, 1 paa 11-6 til Jens Lassen.

1 hus paa "-5 ligger paa Provstegaardens grund i Fjellerup, Hr. Morten.

Skovshøjrup.

2 Gaarde paa 6-5 og 14-5 og megen Skov, tilh. Poul Jørgensen i Ringsted (Den store Gaard beboes nu af Hans Detlevsen Mars, tilforn af Herredsfoged Laurids Nielsen).

Aahøjrup

7 Gaarde, hvoraf 3 med 8-5, 7-4 og 4-3 tilh. Poul Jørgensen i Ringsted
 2 med 7-3 og 7-2 er Ryttergods
 1 med 6-3 tilh. Fru Anne Trolle
 1 med 8-6 tilh. Lene sl. Hr. Hanses i Klinte
 6 huse med ringe jord.

Tjersholt eller Hamborggaard

Htk. 2-" Tilhører Fru Anne Trolle og beboes af samme.

Kjærsgaard Hovedgaard.

Tilh. Fru Anne Trolle. I Pløjeland og Engbund 48-7, Svins Olden 17-6.
 I Marginen er senere skrevet: Skovskylden regnes 7-6. Skoven er altsaa i dette Tidsrum bleven meget formindsket.

Varbjerggaarde

2 Gd. paa 4-6 og 3-5. Desuden 2-2 som der ej haves underretning om, om det er regnet under Kjærsgaard. Senere er tilføjet i Marginen: Desforuden regnes 5 ødegaarde i Fyllested By under Kjærsgaards Hovedgaards Takst. Er saa Kjærsgaard beregnet Takst in alles Hartk. 89-6.

I 1689 brændte Præstegaarden og Sognepræsten Ernst G. Helm maatte igjen lade samme af ny opbygge.

1690 begynder Sognets ældste Kirkebog, da den forrige brændte med Præstegaarden.

Kirkebogen har Byernes Navne i Sognet til en Begyndelse således:

Holdsøe, Aahøjrup, Skovshøjrod, Grarup, Fyllested, Broe, Kørstrup, Vaarbjerg, Tierult.

I 1690 den 31. oktober opgiver Hr. Ernst Günther Helm - Præstens navn - tiende af Brenderup Sogn at være:

Rug	25 tr	4 k	a tr.	3 til 4 Skp.
Byg	16 -	13 -	-	3

1689 da Møllerne i Hindsgavl Amt blev sat i Takst, blev Kjørstrup Mølle ansat til Jordskyld

og Maalekraft: "-4-2/3 ialt 9-"-2/3

Fyllested Mølle ansat til

Jordskyld 3-6-3 1/3

og Maalekraft 10-"-" ialt 13-6-3 1/3

Blandkorn 21 tr 12 k a tr. 4 Skp.

Havre 14 - 9 - - 5 -

Ærter 2 Td. 3 Skp. af det ganske sogn

Boghvede er 4 som kan agtes for 1 Ottingkar.

1702 foster Niels Poulsen sin Stiffaders Gaard

Lars Ibsens i Aahøjrup med Hartk. 6-3-2-2 og

Skovskyld "-4-1-1 af Kærsgaard. Hans Moder,

som rent afstaar Gaarden til ham, skal beholde

sin fri Værelse i Gaarden saalænge hun lever

og skal han indrette Værelse til hende i den

synder Ende af Stuehuset. Til Aftægt skal han

give hende aarlig i de første 4 aar:

1 Td. Rugmel og 1 Td. Bygmalt og siden i hen-

des øvrige Levetid 2 Skp. af hver Slags,

samt aarlig 3 Skp. Boghvedegryn og ½ Tg. Must

(Most). Til ildebrand giver han hende ogsaa

aaerlig 6 Læs Tørv og saar hende 1/4 Skp. Hørfrø aaerlig, hvortil hun selv leverer Frø. En Ko skal han lade hende have i Foer ligesom hans egne, fra Baas og i Baas. Saa længe hun holder Ko, skal han give hende en god Foraarsgris aaerlig, men skulde hun faa i Sinde ikke at ville holde Ko, da skal han istedet derfor give hende aaerlig et fedt Svin, som skal kunne veje 4 L^v ren Flæsk, Indmaden undtagen. Tvende Faar med deres Grøde skal han ogsaa lade hende have Foer og Græs til hos sine egne. Den liden Hummel og Kaal Plet, som er indhegnet udenfor hendes Værelses Vindue vesten for Gaarden, beholder hun Frugten af sin Livstid og skal han ej allene aaerlig tørre hende den derudi avlede Humle, men endogsaa holde Haven i Stand med Stenger og Giødning. Frugten i Vester Hauge af de 4 Træer, som staar norden for de andre Træer og Frugten af det mindste Pæretræ i Synderhaage, beholder hun sin Livstid for sig, og naar hun i belejlig Tid en eller to Gange om Aaret vil besøge sine Venner, skal han skaffe hende Vogn et par Miles Vej bort, og ellers at kjøre hende til Kirke om Vinteren, naar det er ondt Vejr og Vej, at hun ikke kan gaa.

I 1703 boede Fru Anne Trolle på Varbjerg sammen med sine søstre Helle Helena Trolle og Elisabeth Sophia Trolle.

I 1708 er kirkens alterfod givet af Grev Frederik Holck, som var oberst for det første fynske Kyrasseregiment, og fru Anne Helene Reetz.

22. august 1712. Skøde fra Fru Anne Trolle på en opbygget skole for Brenderup sogn, liggende ved gaden ved siden af Laurs Laursens tofte. Til skolen skænkes 400 Rdl. i kroner, som skulle blive stående i Kærsgård, og hvis

Korsvejen

Bubbelgård kører frø til Brenderup Station 1925.

årlige rente skulle anvendes til sogneskolens vedligeholdelse og skolelærerens løn. Skolen oprettes til Guds ære og ungdommens saligheds kundskabs undervisning og for at alle sognefolkenes børn, som samme skole må og kan søge, kan lære Gud at kende ved "læsen og schriften".

1718. Sag for landsretten angående et mord i Køstrup begået af Rasmus Jørgensen i en humlehave på en kvinde, da de sloges om en skjorte. Rasmus Jørgensen, der betegnes som elendig, halvdøv og vanvittig, bliver frikendt.

1715 døde sognepræst Ernst Gynther Helm og blev efterfulgt af Anders Lauridsen Hvid. Om denne står der bl.a. følgende i Brenderup sogns præstehistorie:

Anders Lauridsen Hvid var student fra Fredericia og cand.theol. 1697, personel kapellan i Brænderup 1699 og sognepræst samme sted 1715. Han synes at have været en rig mand og ikke kræsen i valget af sine midler. Ligesom faderen var han to gange gift, idet han efter Anne Margrethe Helms død (hun efterlod sig en søn og datter) giftede sig (i Fåborg 21.maj 1731) med Anna Helene Mikkelsdatter, som var enke efter en købmand i Fåborg, Henrik Bager. Med hende havde han flere børn, bl.a. en søn, som bortspillede en herregård i Jylland "30.000 Rdl. værd".

En datter blev gift med forpagteren på Kærsgård, Vilhelm Farenhorst. Til denne svigersøn solgte Anders Hvid 1738 herregården Bille-skov i Kjerte sogn (som han havde købt i 1728) for 15.000 Rdl. En anden datter blev gift med forpagteren på Wedellsborg, Søren Thomas Breinholm.

Endelig var der den smukke datter, Anna Helene Andersdatter Hvid, som blev forlovet

med sin fætter, den før nævnte studiosus Laurids Mørch, men ham måtte hun ikke få. Forældrene tvang hende derimod til at gifte sig med præsten i Kerteminde, Johan Frederiksen Hornemann (1730); hun var den gang 18 år, og han var 40. Hun ville ikke have ham, men intet hjalp. Så prøvede hun og hendes kæreste (Laurids Mørch) på at forgive pastor Hornemann, og i marts 1731 myrdede studenten ham så med hendes hjælp.

Efter mordet var Laurids Mørch redet til Wedellsborg, men i foråret 1732 blev han arresteret i Middelfart ved udgangen fra kirken, hvor han havde prædikeret!

Præsten i Brænderup forsøgte at true og skræmme vidnerne, men Mørch tilstod så, og kort efter tilstod også Madame Hornemann, skønt faderen ville have hende til at tilbagekalde.

Ved kommissionsdom af 10. juli 1732 blev de begge dømt til døden af Landstinget i Odense, medens præsten i Brænderup slap med en bøde på 100 Rdl. til St. Hans Kirke i Odense.

9. november faldt Højesteretsdommen i København og lød på stadfæstelse af dødsdommen.

Faderen kunne måske have fået sin datter benådet, men ville ikke; han var vel bange for sit eget skind, og tog sig ikke en gang af datteren, mens hun sad i fængslet.

30. november fik de dødsdømte lov til at tage afsked med slægt og venner. Anne Helene tog kærlig afsked med sin fader og sine søskende undtagen Madame Breinholm (fra Wedellsborg), som hun ikke ville se.

4. december 1732 blev de så henrettede; hun var da kun lidt over 20 år gammel. Hun blev henrettet på Rådhusstorvet om morgenen kl. 8

og begravet i fattigjord på St. Knuds kirkegård, da faderen ikke ville tage sig af noget.

Mørchs henrettelse fandt først sted senere på dagen og udenfor byen. De fleste af Hvids familie har vistnok været mere eller mindre sindssyge.

Anders Hvid blev gammel i Brænderup, men næppe bedre med årene. 20 år efter (1752) kom han i strid med bønderne om "mælkeafgiften" til præsteembedet; der blev lavet ost af mælken. Præsten ønskede mælken leveret til bestemte tider, når det passede ham bedst, og ikke på en gang. Herover blev bønderne gale, og 30. juni 1752 stævnes 2 af dem til Gyldensteens Birkething, fordi de ikke ville betale 4 skilling i grisetiende pr. gris og 2 brødkager ved barselkoners kirkegang.

De havde fået lavet en vedtægt med hverandre, fordi præsten havde brudt med gammel skik: Ingen måtte lade gøre nogen ligprædiken over deres afdøde, og ingen måtte have mere end 5 faddere ved deres børns dåb. Ingen kirkegangskone måtte have mere end 2 koner til følge, når hun indleddes efter barnefødsel; ingen måtte give mere end 2 skilling af en gris til præsten, ej heller mere end halvt offer imod tidligere. Blev nogen af dem tiltalt af "vedkommende", skulle de andre hjælpe ham, og brød nogen vedtægten skulle han give 4 Rdl. til sognet.

Birkedommeren fik dog sagen forliget 4. juli 1752 således, at præsten skulle holde gammel skik og bønderne svare deres ydelser. De omtalte 2 kager ved barselskoners kirkegang holdt sig til 1866, da også kirkegangskonernes indledning ophørte.

Præsten har vistnok villet hævne sig. Det har han gjort på den måde, at i over 8 år er der ikke sket en eneste tilførsel, hverken i Brenderup eller i Ore kirkebog. 1761 døde han.

Møllen i Holsø, nedrevet i 1980.